

11-Deniz Feneri ve Cevdet Bey ve Oğulları'na yapısal bir yaklaşım**Yusuf Ziyaettin TURAN¹****APA:** Turan, Y. Z. (2020). *Deniz Feneri ve Cevdet Bey ve Oğulları'na yapısal bir yaklaşım. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö8), 150-162. DOI: 10.29000/rumelide.814114.**Öz**

Bu çalışmada, her ikisi de otobiyografik roman olan, İngiliz modernist yazar Virginia Woolf'un *Deniz Feneri* (1927) ile Türk Edebiyatı'nın ilk Nobel ödüllü yazarı olan Orhan Pamuk'un ilk romanı olan *Cevdet Bey ve Oğulları* (1982) eserlerin oluşturulma yapıları bağlamında benzerlikleri ve farklılıkları mukayese edilmektedir. *Deniz Feneri* konu olarak, sekiz çocuklu Ramsey ailesinin İskoçya'daki yazlık evlerinden yakınlarında bulunan deniz fenerine gerçekleştirmek istedikleri ama bir türlü aile fertlerinin bir arada bulunduğu dönemde gerçekleştiremedikleri ziyaret ekseninde şekillenmektedir. *Cevdet Bey ve Oğulları* ise ilk bakışta İstanbul'da tüccarlık mesleğiyle uğraşmakta olan Işıkcı ailesinin üç nesil fertlerini ve onların hayat hikâyelerini ele almakla birlikte aslında aynı zamanda Osmanlı'nın son döneminden başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemi ve 1970'lerdeki Türkiye tarihinden önemli kesitler sunmaktadır. Farklı konu, zaman ve mekanları ele alan bu iki eser ortak bir payda olarak yapısal açıdan üç bölümden oluşmaktadır ve ayrıca her iki eserde de her bir bölüm farklı anlatıcıların kişisel bakış açılarından aktarılmaktadır. Ancak *Deniz Feneri*'nde öncü modernist roman özelliklerine bağlı olarak bilinç akışı ve iç monolog teknikleri kullanılarak her bir bölüm kişilerin duygu ve izlenimleri üzerinden şekillenmekle birlikte *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda ise bölümler daha çok geleneksel roman özelliklerine bağlı kalarak kişiler arası diyaloglardan oluşmaktadır. Çalışmada yöntem olarak öncelikle adı geçen romanlardaki bu üç bölümlü yapının eserlere konu/tema, karakter ve olay örgüsü yönünden etkileri tespit edilmekle birlikte daha sonra eserlerdeki bu üç bölümlü yapının romanların başkarakterlerinin hayatta kendilerine koydukları hedeflere ulaşmalarında nasıl bir rol oynadığı ortaya konmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Deniz Feneri*, *Cevdet Bey ve Oğulları*, Virginia Woolf, Orhan Pamuk, yapısal inceleme

A structural approach to *To the Lighthouse* and *Cevdet Bey ve Oğulları***Abstract**

In this study, British modernist author Virginia Woolf's *To the Lighthouse* (1927) and Turkey's first Nobel Prize taken author Orhan Pamuk's *Cevdet Bey ve Oğulları* (1982), both of which are autobiographic novels, are compared and contrasted with respect to similarities and differences in the context of formational structures. As a subject matter *To the Lighthouse* has a story of a family with eight children. They most wanted to visit the lighthouse which is very close to their summer house when all family members were together. But unfortunately they failed to do it. Though it seems at first that *Cevdet Bey ve Oğulları* deals with three generations of Işıkcı family that deals with trade, in fact it is the story of Turkey from Ottoman to 1970's of reborn Turkish Republic. These two novels shaped in the different subject matter, time and space have a common

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı ABD (Uşak, Türkiye), yusufz.turan@usak.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9551-3594 [Makale kayıt tarihi: 09.09.2020-kabul tarihi: 20.11.2020; DOI: 10.29000/rumelide.814114]

denominator which is their three dimensional structures. Besides, each part in the each novel is told through different narrators' personal point of views. As a pioneer modernist novel in *To the Lighthouse* each part is narrated through a different character's senses and impressions through stream of consciousness and interior monolog techniques, however, as a traditional novel in *Cevdet Bey ve Oğulları* each part is narrated through dialogues between characters. Methodologically, firstly the three dimensional structure that two novels have is scrutinised in terms of subject/theme, character and plot and then it is put forward that how this three dimensional structure has a role in main characters' struggle for their life long achievements in both novels.

Keywords: *To the Lighthouse*, *Cevdet Bey ve Oğulları*, Virginia Woolf, Orhan Pamuk, structural analysis

Giriş

Bu çalışmada, her ikisi de otobiyografik roman olan, İngiliz modernist yazar Virginia Woolf'un *Deniz Feneri* (1927) ile Türk Edebiyatı'nın ilk ve tek Nobel edebiyat ödüllü yazarı olan Orhan Pamuk'un ilk romanı olan *Cevdet Bey ve Oğulları* (1982), eserlerin oluşturulma yapıları bağlamında benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konarak karşılaştırmalı yöntem ışığında irdelenmektedir. *Deniz Feneri* konu olarak, sekiz çocuklu Ramsey ailesinin İskoçya'daki yazlık evlerinden civarda bulunan deniz fenerine gerçekleştirmek istedikleri ama bir türlü aile fertlerinin bir arada bulunduğu dönemde gerçekleştiremedikleri ziyaret ekseninde şekillenmektedir. *Cevdet Bey ve Oğulları* ise ilk bakışta İstanbul'da tüccarlık mesleğiyle uğraşmakta olan Işıkcı ailesinin üç nesil fertlerini ve onların hayat hikâyelerini ele almakla birlikte aslında aynı zamanda Osmanlı'nın son döneminden başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemi ve 1970'lerdeki Türkiye tarihinden önemli kesitler sunmaktadır. Farklı zaman, konu ve coğrafyaları ele alan bu iki eser ortak bir payda olarak üç bölümden oluşmaktadır ve ayrıca her iki eserde her bir bölüm farklı anlatıcıların kişisel bakış açılarından aktarılmaktadır. Ancak *Deniz Feneri*'nde öncü modernist roman özelliklerine bağlı olarak her bir bölüm kişilerin duygu ve düşünceleri üzerinden şekillenmekle birlikte *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda ise bölümler daha çok geleneksel roman özelliklerine bağlı kalarak kişiler arası diyaloglardan ve şahısların açık olarak düşüncelerini ifade ettikleri monologlardan oluşmaktadır.

Bu çalışmada yöntem olarak karşılaştırmalı yapısal inceleme metodu kullanılmaktadır. Yapısal inceleme metodundan kasıt, ele alınan eserlerin nasıl bir oluşturulma formuna sahip olduğunun ortaya konulması ve bu yapıların eserlere konu/tema, karakter ve olay örgüsü yönünden nasıl bir katkıda bulduklarının ortaya konulma çabasıdır. Daha sonra, her iki eserde elde edilen bulguların birbiriyle kıyaslanması sonucu yeni analitik bulgulara ulaşılmaya çalışılacaktır. Yapısal yöntem, temel olarak okur ve yazardan ziyade esere dönük bir çalışma alanına sahiptir. Esere dönük edebi kuramların başında, İngilizcede Formalizm ya da Russian Formalizm olarak literatüre geçmiş Rus biçimciliği gelmektedir. Berna Moran, Rus biçimcilerinin eserden yana hareket ettiklerini ve edebiyat eserini diğer yapıtlardan ayıran biçimsel özellik olan yazınsallık kavramı üzerinde durduklarını belirtmektedir. Üstelik, Rus biçimciler yazınsallığın metnin dış dünyayla ilişkisinden ziyade dilin iç işleyişiyle alakalı olarak dilin kurallarının kırılmasıyla ve yeniden düzenlenmesiyle ilgili biçimsel özelliklere bağlı olduğunu ifade etmektedirler (Moran, 2008:178-180). Rus biçimciler ifade edilen bu yazınsallık kavramını sadece şiirde değil roman ve hikâye gibi düz yazı türleri üzerinde de uygulamışlardır. Onlara göre nasıl şiirde alışkanlığı kırma dilin yeniden düzenlenmesiyle alakalı ise, romanda da alışkanlığı kırma durumu onun yapısının yeniden düzenlenmesiyle ilgilidir. Bunun için Rus biçimciler romanda syuzhet/fabula kavramlarını ortaya koymuşlardır. Kısaca Syuzhet romanda

olay örgüsü yani yazarın metinde sunduğu sıra ve biçimdeki olaylar dizisi anlamına gelirken, Fabula da olayların gerçek yaşamda takip etmesi gereken sıraya göre dizilmiş şeklini ifade etmektedir. Ayrıca, Rus biçimcilere göre yazar fabula olarak nitelendirilen gerçek yaşamda kronolojik olarak meydana gelen olaylar dizisini istediği gibi farklı syuzhetler şeklinde yeniden şekillendirerek alışılmış yapıyı kırmış olur (Moran, 2008:182-183). Bu çalışmada Rus biçimcilerin bu kavram ve yöntemleri temel alınarak eserlerin önce yapısal özellikleri irdelenecek, daha sonra bu yapıların eserlere olan katkıları karşılaştırmalı olarak tartışılacaktır. Yapı (plot) kavramı “romanda öz, hikâye, görünen olaylar dizisi, eserdeki formül, iskelet, mekanizma, düzenleme anlamlarına gelebilir” (Stevick, 2010:131). Bu noktada bir yapı-biçim teorisinden bahsetmek faydalı olacaktır. Crane göre, bir romanın yapısı (plot), olaylar dizisi (action), karakter ve düşünce (thought) gibi unsurlardan oluşan geçici bir sentezdir (Crane, 2010:133). Benzer şekilde Freidman’a göre bir romanın hikâyesi olaylar dizisi, karakter, kültürel atmosfer ve tema gibi çeşitli unsurların organik bir bütün oluşturacak şekilde düzenlenmesiyle oluşur. Öyleyse romanlarda üç çeşit yapı görülür. Bunlar, olaylar dizisinin, karakterin ve düşünce unsurunun sentezleyici unsur oldukları yapılarıdır. Diğer bir ifadeyle, bir eserin biçimsel özelliklerini anlamak, o eserin yapısını oluşturan olaylar dizisi, karakter ve düşünce unsurlarının okurda istenilen şekilde ve düzeyde anlam oluşturması için önemlidir (Freidman, 2010:137-141). Şerif Aktaş romanda yapı unsurlarını, olay çevresinde birleşen mekân kişi zaman kelimeleriyle karşılayacağımız unsurların meydana getirdikleri kendi başına anlamı ve değeri olan parçalar, şeklinde ifade etmektedir (Aktaş, 2015:40). Benzer şekilde Köroğlu’na göre “anlatıda birbirini izleyen tek tek olaylar kendi başlarına yeterli değildirler. Bunların, anlatının en başından itibaren oluşan beklentileri karşılayan bir çözüm ya da kapanış (closure) üzerinden belirli bir biçimde anlamlı kılınması gerekir” (2008:96). Bu çalışmada ise, yapı ile belirtilen bu kuramlardan yola çıkarak ele alınan eserlerin oluşum yapılarının romanlara konu/tema, karakter ve olay örgüsü yönünden etkileri incelenmekte ve bu yapıların katkıları hem bireysel olarak hem de karşılaştırmalı yöntem çerçevesinde birbirlerine olan etkileşimleri bütüncül bir yaklaşımla ortaya konmaya çalışılmaktadır. Çalışmada konu edilen eserlerden *Deniz Feneri* (1927) yayımlanma tarihi olarak daha eski olduğu için aşağıda onun yapısal analiz bağlamında değerlendirilmesiyle başlanacaktır.

Deniz Feneri

Otobiyografik bir roman olan *Deniz Feneri*’nin yazarı Virginia Woolf 25 Ocak 1882’de South Kensington, Londra’da dünyaya gelmiştir. Babası, Thomas Hardy, Henry James ve George Meredith gibi yazar ve şairlerden arkadaş çevresi olan ünlü yazar ve eleştirmen Sir Leslie Stephen’dır. Bu sebeple, Stephen’ların evinden dönemin aydın yazar, düşünce adamları ve sanatçıları hiçbir zaman eksik olmamıştır. Annesi Julia Duckworth’tür. Virginia dört çocuklu ailenin üçüncü evladır. Annesinin önceki evliliklerinden olan üvey kardeşlerinden cinsel istismar gören Virginia, ileriki hayatında psikolojik rahatsızlıklar olarak yansıyacak sorunlu bir ergenlik geçirir. Önce 1895’te annesini ve daha sonra 1904’te babasını kaybeden Virginia, daha sonraki sanat ve edebiyat hayatında önemli bir rol oynayacak ve Londra’da seçkin bir semt olan Bloomsbury’ye taşınır. Virginia seçkin bir gazeteci ve yayıncı olan Leonard Woolf ile burada tanışır ve 1912’de onunla evlenir. 1917’de kocası Leonard ile birlikte, Virginia birçok kitabının da yayıncısı olan Hogarth Press’i kurar. Ne var ki, çocukluğundan kalma travmaları bir türlü atlatamayan Virginia Woolf sürekli mental rahatsızlık geçirir ve bunun sonucunda 59 yaşında 28 Mart 1941’de Lewes’te Ouse ırmağına kendini bırakarak yaşama veda eder. Edebi anlamda ismi modernizmle özdeşleşmiş olan Virginia Woolf, modernist romana bilinç akışı (stream of consciousness) ve iç monolog (interior monologue) gibi teknikleri kazandırmıştır.

Orijinal ismi *To the Lighthouse* olan 1927'de yayımlanmış ve yazarın üçüncü ve en çok beğenilen romanı olarak kabul edilen *Deniz Feneri* isimli eseri, Woolf'un diğer birçok önemli eseri gibi edebi tür olarak modernist roman kategorisinde değerlendirilmektedir (Trotter, 2005:78). Belirtildiği üzere, bu eser yazarın hayatından izler taşıması sebebiyle aynı zamanda otobiyografik bir romandır (Fernald, 2015:6). Yazar "fazla zorlanmadan, fazla sıkıntı çekmeden rahatça yazdığımı söylediği ve özellikle sevdiği bu kitabında, çoktan ölen annesiyle babasını andığından, *To the Lighthouse*'a roman yerine 'an elegy' (bir ağıt) demeyi düşünmüştü bir ara." (Urgan, 2014:126). Üstelik, Woolf bu kitabının mekanını ve karakterlerini çocukluk döneminde yaz aylarını ailecek geçirdikleri, deniz kıyısında yer alan Cornwall bölgesinde St Ives'daki yazlık evlerindeki anlarından ilham edinmiştir (Urgan, 2014:10). Öyle ki, yazlarını geçirdikleri bu sahil kıyısında bir deniz feneri vardır ve Virginia Woolf daha on yaşındayken kaleme aldığı bir yazıda belirttiği üzere, çocukken yaşadığı en büyük hayal kırıklığının küçük kardeşi Adrian'ın, *Deniz Feneri*'ndeki James gibi, çok isteyip te bir türlü bu feneri ziyaret edememesidir (Urgan, 2014:127).

Yukarıda da belirtildiği üzere, *Deniz Feneri* otobiyografik olmasının yanı sıra modernist bir romandır. Dolayısıyla, *Deniz Feneri* modernist romanlara özgü bir tutum dâhilinde, konu olarak bir klasik romandan beklenilecek olay zenginliğine sahip değildir. Ayrıca, yine modernist romanlara özgü bir şekilde, bu eserde karakterlerin başlarından geçen olayların tasvirinden ziyade karakterlerin iç dünyalarına yönelmiş olarak düz ve kronolojik bir anlatımdan ziyade simgesel anlatım ve Woolf'un ismiyle müsemma olmuş iç monolog gibi anlatım teknikleri kullanılmıştır. Bu çalışmada ele alınan eserlerin yapısal özellikleri değerlendirmeye alındığı için bu noktada, *Deniz Feneri*'nde sadece bu yapısal özelliklere katkı sağlayan modernist unsurları değerlendirmek faydalı olacaktır. Öyle ki, belirtildiği üzere bu yapısal özelliklerden birisi romanın konu/temasıdır. Tematik yönden incelendiğinde *Deniz Feneri* isimli eserin iyilik üzerine kurulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Şüphesiz romandaki en baskın karakter, aynı zamanda eserin başkişisi olan Mrs. Ramsay'dir. Yine belirtildiği üzere *Deniz Feneri* öncü modernist bir roman olması hasebiyle Mrs. Ramsay'in iyilik üzerine şekillenen karakteri daha çok simgesel bir anlatım tarzıyla ifade edilir. Bu bağlamda *Deniz Feneri*'nde yer alan başlıca simgesel öge şüphesiz romana da ismini veren deniz feneridir. Romandaki deniz fenerine simgesel düzeyde pek çok atıf yapılabilmesine rağmen akla hemen gelen ilk yorum onun Mrs. Ramsay'i simgelediğidir. Mrs. Ramsay bir deniz feneri gibi "hem çevresine hoşgörü ve anlayışla dolu bir sevginin ışığını saçar; hem de bu ışık sayesinde, herkesin aklından geçenleri bilir" (Urgan, 2014:128):

[...] o anda gözleri her şeyi o denli açıklıkla görüyordu ki, bu gözler masanın çevresinde dolaşarak, hiçbir güç harcamadan, tüm bu insanların her birinin içini, düşüncelerini, duygularını açığa çıkarıyor gibi idi; tıpkı su içine vurup, dalgacıkları, sazları, oldukları yerde duran küçük balıkları, birden beliren sessiz alabalığı, öyle asılı gibi, titreşirken aydınlatan bir ışık gibi idi (Woolf,2013:132-3).

Karakter olarak Mrs. Ramsay romandaki iyilik temasına paralel olarak çevresini, çocuklarını ve özellikle kocası Mr. Ramsay'i kucaklamasıyla ön plandadır. Bu durumu romanın ikinci bölümü olan 'Zaman Geçiyor' da parantez içinde verilen bir bölümde şu şekilde görmek mümkündür: "[Mr. Ramsay, karanlık bir sabah bir koridorda tökezleyerek kollarını uzattı, ama bir gece önce Mrs. Ramsay ansızın ölüverdiği için uzatılan kolları boş kaldı.]" (Woolf, 2013:157). Bu tümce özellikle anlamlıdır. Ömrü boyunca Mr. Ramsay hayatında hep tökezlemiş ve tutunacak dal olarak ta Mrs. Ramsay'i görmüştür. Üstelik Mrs. Ramsay'in kucaklayıcı karakteri sadece kocası ve çocuklarıyla da sınırlı değildir. O aynı zamanda çevresindeki insanları da düşünür ve elinden geldiğince onları birleştirmekten yana tavrı alır. Örneğin romanın birinci bölümünde deniz fenerinde yaşayan karı

kocanın küçük çocuğunu düşünür ve onun için çorap örür. Ayrıca, Mrs. Ramsay “ insanları yalnız sevmekle kalmaz; çok daha zor bir işi başarır; insanlar arasında sevgi bağları kurarak, onların birbirlerini sevmelerini de sağlar” (Urgan, 2014: 132).

Belirtildiği üzere, Virginia Woolf’un *Deniz Feneri* isimli romanının ilk bölümü olay örgüsü yönünden ağırlıklı olarak başkarakter Mrs. Ramsay’in çeşitli izlenimleri üzerinden ilerler. Mrs. Ramsay’in bu izlenimlere ek olarak sadece ressam karakter Lily Briscoe’nun, Mrs Ramsey’i de içine dâhil ettiği manzara resmine başlaması ve Ramsey ailesinin oğulları James’in çok istemesine rağmen deniz fenerini ziyaret edememeleri konu edilmektedir:

Mrs. Ramsay, bahçesine bakan pencerede oturur, deniz feneri bekçisinin oğluna armağan edilecek kahverengi çorapları örür. En büyük isteği ertesi gün deniz fenerine gitmek olan altı yaşındaki James, annesinin dizinin dibinde renkli bir katalogdan resimler keser. Mr. Ramsay, bazı dizeleri yüksek sesle kendi kendine söyleyerek, bahçede bir aşağı bir yukarı yürür. Ressam Lily Briscoe bir tablo yapar. Yaşlı şair Mr. Carmichael, bir bahçe koltuğunda uyuklar. Akşama doğru, Mrs. Ramsay ile evin genç konuklarından Charles Tansley kasabaya kadar giderler. Ramsay ailesinin çocukları bahçede oynar. Konuklar kumsalda yürür. Gece birlikte akşam yemeği yenilir (Urgan, 2014:129).

Eserin birinci bölümünün yapısal incelemesi sonucunda şu tespitlere ulaşmak mümkündür. Birinci bölüm aşağı yukarı 150 sayfa ve 19 bölümden oluşarak romanın en uzun ve karakterler yönünden en kapsamlı bölümüdür. Zaman olarak birinci bölüm bir eylül gününün öğleden sonrası başlayıp gecesine kadar sürer. ‘Pencere’ isimli birinci bölümde bilinç akışı tekniğiyle, İngilizcesi ‘free indirect speech’ olarak ifade edilen serbest dolaylı anlatımın harmanlanması sonucu birden fazla karakterin duygu ve düşüncelerinin farklı bakış açılarıyla ifade edilmesinin önü açılmıştır. Ancak baskın anlatıcı ve izlenimleri en çok aktarılan karakter, belirtildiği üzere Mrs. Ramsay’dır. Bu bölümde, yukarıda da bahsedildiği üzere, olaydan ziyade öncelikle Mrs. Ramsay olmak üzere, Mr.Ramsay ve Lily Briscoe’nun duygu ve izlenimleri ön plandadır. Birinci bölümün daha çok Mrs. Ramsay’in bakış açısı tarafından aktarılması sonucu bu bölümde, yukarıda belirtildiği üzere, okur daha çok insanları seven ve onları kucaklayan bir Mrs. Ramsay portresiyle karşılaşmaktadır.

Deniz Feneri’nin ‘Zaman Geçiyor’ adlı ikinci kısmı, toplamda yirmi sayfadan ve on bölümden oluşan çok kısa bir bölümdür. Olay örgüsü yönünden yine bu bölüm oldukça kısırdr. Birinci bölümle aradan belirli bir zaman dilimi geçmiş olmasına rağmen bölüm sadece ressam Lily Briscoe’nun kişisel gözlemleri üzerinden aktarılmakta ve bir örneği yukarıda, Mrs. Ramsay’in ölümü üzerine Mr. Ramsay’in hem gerçek anlamda hem de mecazi anlamda tökezlemesi örneğinde verildiği üzere, bu bölümde aile üyeleriyle ve romandaki bazı karakterlerle ilgili bilgiler bazen paragraf sonlarında ve bazen de parantez aralarında kısaca şu şekilde verilmektedir:

[Bu sırada Virgil okumakta olan Mr. Carmichael mumunu üfleyp söndürdü. Vakit gece yarısını geçiyordu.] (Woolf,2013:155)

[O mayıs Prue Ramsay, babasının kolunda evlendirilmişti. Herkes bundan daha uygun ne olur? Demişti. Sonra, ne de güzel görünüyordu, diye eklemişlerdi.] (Woolf,2013:161)

[Prue Ramsay o yaz, doğumla ilgili bir hastalıktan öldü; herkes, ne yürekler acısı diyordu, mutlu olmak ne kadar da hakkıydı.] (Woolf,2013:162)

[Bir bomba patlamıştı. Fransa’da yirmi otuz genç havaya uçmuştu, aralarında Andrew Ramsay de vardı, neyse ki hemen o anda ölmüştü.] (Woolf, 2013:163)

Yukarıdaki örneklerde, Mr. Carmichael ve Lily Briscoe hakkında parantez içinde verilen bir kaç önemsiz bilginin yanı sıra, eserde önemli bir yere sahip olan Ramsay ailesinin kızı Prue’nun doğum esnasında ve askerde olan büyük oğulları Andrew’inde savaşta bir bombardıman sonucunda öldüğü

gibi önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, eserin bu ikinci bölümü zaman dilimi yönünden uzun bir süreci kapsamasına rağmen sayfa sayısı yönünden çok kısadır. Ayrıca, anlatı yukarıda parantez içinde verilen bilgiler dışında olay bakımından yoksun ve tamamen Lily Briscoe'nun gözlem ve izlenimlerine dayanmaktadır.

Aynı zamanda esere de ismini veren ve romanın üçüncü kısmını teşkil eden 'Deniz Feneri' adlı son bölümde olay örgüsü bir önceki bölüme göre daha hareketli olup şu şekilde şekillenmektedir: Ramsey ailesinden Mr. Ramsey, Cam ve ailenin en küçük ferdi James'in, Mrs. Ramsey'in hayatta olmamasına rağmen, deniz fenerine gitmeleri ve ressam Lily Briscoe'nun romanın başından beri yapmakta olduğu resmini bitirmesi aktarılmaktadır: "Üçüncü bölümde ise Lily Briscoe tablosunu bitirir. Mr. Ramsay, oğlu James ve kızı Cam ile deniz fenerine gider" (Urgan,2014:129). Zaman yönünden ise sabahtan öğleye kadar kısa bir zaman dilimi ele alınmakla birlikte, birinci bölümle aradan on yıl geçmiş ve bu zaman diliminde, belirtildiği üzere, Ramsay ailesi başta Mrs. Ramsay olmak üzere bir oğlunu ve bir kızını kaybetmiştir. Yapısal özellikler bakımından romanın bu son kısmı, romanın ilk bölümü olan 'Pencere'ye göre daha kısa ve daha az bölüme sahipken, bir önceki 'Zaman Geçiyor' bölümüyle kıyaslandığında ise onun daha uzun ve daha çok bölüme sahip olduğu anlaşılmaktadır. 'Deniz Feneri' adlı bu kısım yaklaşık olarak yetmiş sayfadan ve on üç bölümden oluşmaktadır. Dolayısıyla Woolf'un *Deniz Feneri* isimli eserinin bölümleri yapısal açıdan karşılaştırıldığında, ilk ve üçüncü bölümlerin uzun ortadaki ikinci bölümün ise, bu ikisi arasında adeta bir durak vazifesi görmesi için, arada çok kısa bırakıldığı izlenimi oluşmaktadır. Öyle ki, bu durumu aynı zamanda bir modernist roman özelliği olan simgesel anlatım tekniği açısından değerlendirmek mümkündür. Çünkü eserin belirtilen bu uzunluk kısak yapısı, zaman yönünden bir deniz fenerinin aydınlatma prensibiyle paraleldir. Deniz feneri de önce uzun bir ışık verir daha sonra kısa bir süre söner, aydınlatmaya ara verir, ve daha sonra yine kısa süreli bir ışık verir (Urgan, 2014:129). Yani romanın oluşturulma yapısına benzer bir şekilde üçlü bir aydınlatma yapısına sahiptir. Böylece Virginia Woolf'un *Deniz Feneri* isimli eserinin yapısal yönden değerlendirilmesi sonucunda, onun romana ismini veren gerçek hayattaki deniz fenerinin çalışma prensibine benzer bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum da modernist roman özelliklerine bağlı olarak, okurda eserin konusu ve yapısı arasında bir bağlantı olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Cevdet Bey ve Oğulları

7 Haziran 1952'de İstanbul'da dünyaya gelen Orhan Pamuk, edebiyat dalında aldığı pek çok ödülün yanı sıra, ilk eseri olan ve bu çalışmada konu edilen *Cevdet Bey ve Oğulları* (1982) adlı romanı ile 1983 yılında Milliyet Roman ve Orhan Kemal Roman Ödüllerine layık görülmüştür. Ayrıca yazar, daha sonra 2006 yılında edebiyat alanında Nobel Barış Ödülü'ne layık görülerek yalnız kendisi için değil aynı zamanda Türk edebiyatı için de büyük bir başarıya imza atmıştır. Genellikle roman tarzında eserler veren Orhan Pamuk'un *Cevdet Bey ve Oğulları* da dâhil yayımlanmış 20 den fazla eseri vardır².

Roman anlayışı olarak özellikle ustalık döneminde postmodern tarzda eserlerle ön plana çıkmış olsa da, Orhan Pamuk'un yazarlık hayatı bir nevi geçiş süreciyle birlikte bir ilerleme tarzında şekillenmiştir. Öyle ki, aşağıda daha detaylı ele alınacağı üzere, ilk romanı olan *Cevdet Bey ve Oğulları* daha çok klasik roman tarzına yakın edebi özellikler taşıırken ertesi yıl kaleme aldığı ikinci romanı *Sessiz Ev* (1983) ise daha çok modernist roman özellikleri sergilemektedir (Turan, 2016). Orhan Pamuk'un bu edebi ilerlemesinde ve seyahatinde 1990 yılında yayımlanan *Kara Kitap*'ı onun postmodern

² Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.iletisim.com.tr/kisi/orhan-pamuk/4896>

romancılığının zirvesi olarak değerlendirmek mümkündür. *Beyaz Kale* (1985), *Yeni Hayat* (1994) ve *Benim Adım Kırmızı* (1998) bu seri eserler olarak dikkat çekmektedir³.

Bu çalışmada ikinci eser olarak konu edinilen Orhan Pamuk'un *Cevdet Bey ve Oğulları* belirtildiği üzere, 19. yüzyıl romanı olarak da isimlendirilen geleneksel roman özellikleri ağır basan bir eserdir. Bu tespitte anlatıda kronolojik bir zaman kavramının kullanılması, bilindik mekânların ve karakterlerin seçilmiş olması ve olayların sebep sonuç ilişkisi yönünde ilerlemesi etkilidir. Ayrıca, "yazarın, karakterleri hadiseler yerine, Rus romanlarını, bilhassa Dostoyevski'yi hatırlatan etkin diyaloglar, titiz monologlar ve ufak ayrıntılar ile geliştirmeye çalışması, dikkatli okurun muhakkak ilgisini çekecektir" (Kınalı, 2010:210). Ne var ki, *Cevdet Bey ve Oğulları* için tespit edilen bu geleneksel roman özelliklerine sahip olma durumu Orhan Pamuk tarafından pek kabul edilmemekle birlikte, kendisi bu romanını daha çok yukarıda bahsedilen geçiş ve gelişim sürecinin önemli bir parçası olarak değerlendirmektedir. Öyle ki, "Her ne kadar ilk romanımda 19. yüzyıl romanına bağlanmış olsam da, Türk romanının standartlarının üstüne çıkmaya, daha bütüncül bir şey yapmaya çalışarak, daha geniş bir arayışa girerek, 'yalnkat gerçekçilik'ten ister hissederek, ister bilinçle, ister içgüdüyle kurtulmaya çalıştım" (Pamuk, 1999:107) demektedir. Pamuk'un kendi eseri hakkında yaptığı bu tespitlere destekleyici mahiyette aşağıdaki değerlendirme dikkat çekicidir:

Cevdet Bey ve Oğulları'nın yazarsal niyeti ise, gerçekçi roman uzlaşmalarının, ne kadar incelikli olursa olsunlar, edebiyat-hayat geçirgenliğinden yola çıktıklarına işaret etmek ve bu ilişkinin aslında ne kadar dereceli ve dolaylı olduğunu sergilemekti. Kısacası, *Cevdet Bey ve Oğulları* hayat ile edebiyat arasındaki ilişkiyi reddetmiyor ama bu ilişkinin kendiliğinden değil, yazarın ve okurun çok yönlü emekleri sonucunda ortaya çıkan bir süreç olduğunu sergileyerek onu modifiye ediyordu (Koroğlu, 2008:103).

Son kertede, *Cevdet Bey ve Oğulları* belirtildiği üzere Pamuk'un ilk eseri olması hasebiyle genel anlamda her ne kadar geleneksel roman özellikleri ağır bassa da onun Nobel ödülüne kadar uzanan romancılığının gelişimindeki yeri şüphesiz tartışılmazdır. Öyle ki, konu olarak bir aile romanı kabul edilebilecek olan *Cevdet Bey ve Oğulları*, *Deniz Feneri*'nin Virginia Woolf'un özellikle çocukluğuna ayna tutması kadar açık olmasa da, Orhan Pamuk'un hayat hikâyesine ışık tuttuğu yazar tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

[...] ben ilk kitabımı yazarken bir aile romanı yazmak istiyordum, küçüklüğümü geçirdiğim apartmanın yanındaki bir eski evden sürekli bahsederlerdi. O eski evi benim de görmüşlüğüm vardı. Yıkılmış bir ev, ailenin eskiden o evde oturduğu söylenirdi (Pamuk, 1999:128).

Cevdet Bey ve Oğulları'nda kendi ailem ve hayatımdan pek çok şey var: Benim dedem de bir zamanlar demiryolu inşa etmişti, Nişantaşı'nda oturdu, eski taş bir evden, daha sonra Pamuk Apartmanı adını alacak bir binaya taşınmışlar, o apartmanı kendileri yapmışlardı. Gene benim büyükanem, amcalar, halam da romanda bir benzeri anlatılan bir aile apartmanında otururlardı. Benim ailemde Cevdet Bey'in aksine tüccarlar, dükkan sahipleri yoktu hiç. Aile hayatının ayrıntıları, kurban bayramında yenen öğle yemekleri, Beyoğlu'na gitmek, Maçka'ya yürümek, Pazar günleri çocukları arabaya doldurup Boğaz'a gezmeye gitmek ve kavga etmek, aile içi çekişmeler, çevreyle, komşularla olan ilişkiler, bunlar kendi ailemdendir (Pamuk, 1999:129-30).

Yukarıda yazarı tarafından da belirtildiği üzere, *Cevdet Bey ve Oğulları* Pamuk'un kendi hayat hikâyesinden etkilenererek aileyi konu alan bir romanıdır. Öyle ki, bu eserde geçimini ticaret yaparak kazanan Işıkcı ailesinin üç nesil fertlerinin kişilikleri, yaşam mücadeleleri ve hayat tarzları her nesil için ayrı bölümlerde resmedilmektedir. Bu duruma bağlı olarak, eserin seksen sayfalık birinci bölümünde romana ismini veren ve geçimini Nişantaşı'nda ithalat, ihracat ve nalburiye ticaretiyle

³ Bkz. Ecevit, Y. (2008). Orhan Pamuk'u Okumak: Kafası Karışmış Okur ve Modern Roman. İstanbul: İletişim.

sağlayan ve bir paşa kızıyla evlilik arifesinde olan Cevdet Bey'in kendi bakış açısıyla ve sesiyle, *Deniz Feneri*'nde Mrs. Ramsay'inki gibi, sabahtan akşama bir günü konu edilmektedir:

"Ticaret! Ticaret yapıyorum!" diye düşündü Cevdet Bey. Dükkânına doğru yürüyordu. "Ne yapseydim yani? Onun gibi bir askeri doktor olamazdım ki..." Çocukluğunu ve ilk gençliğini hatırladı. Babası Kula'da küçük bir memurdu. Cevdet Bey rüyasında gördüğü sübyan mektebini burada okumuştı. Sonra babası terfi edip Akhisar'a gitmişti. Burası demiryolu üstünde olduğu için zengince bir kasabaydı. Cevdet burada da rüştiye mektebinde okumuştı. Yazları Akhisar'ın çevresindeki çekirdeksiz üzüm bağlarında, incir bahçelerinde yalnız gezinirdi. Hocaları Cevdet'in de, ağabeyi Nusret'in de çok zeki olduklarını söylerdi. Babası Osman Bey ise bu zekâyı annelerinden aldıklarını söylerdi. Sonra, bu çok zeki ve babanın çok sevdiği anne, bir gün hastalanmıştı. Baba karısını hastaneye yatırabilme için İstanbul'da görev istemişti, ama vermemişlerdi. Bunun üzerine baba istifa etmiş, İstanbul'a gelmiş, anneni hastaneye yatırmış, kendisi de Haseki'de bir oduncu dükkânı açmıştı. Bir yıl sonra, Nusret Askeri Tıbbiye 'ye girmiş, altı ay sonra da, anne değil, birdenbire baba ölüverince, oduncu dükkânına ve hep hasta olan anneye bakmak Cevdet'e düşmüştü. Cevdet yirmi yaşına kadar Haseki'de odunculuk ve kerestecilik yapmış, sonra deposunu Aksaray'a taşımıştı. Yirmi beş yaşında Aksaray'da küçük bir nalbur dükkânı açmış, birkaç yıl sonra da Sirkeci'deki dükkâna taşınmıştı. Aynı yıl anne ölmüş, Nusret kendisine kalan her şeyi Cevdet'e bırakmış, Paris'e kaçmış, ertesi yıl Cevdet Haseki'deki akrabalarla bütün ilişkilerini koparmış, Vefa'daki evi satın almıştı. "Onun gibi askeri doktor olamazdım ki!" diye yeniden düşündü. "Bana ticaretin yolu gözüktü. Ben de bu yolu zorladım, kimsenin cesaret edemediği şeyi yaptım. Biraz korkak olsaydım hâlâ Haseki'de küçük bir oduncu olurum!" (Pamuk, 2018:18-9).

Tüccar Cevdet Bey'in kendi iş ve hayat hikâyesini özetlediği bu bölüm, aynı zamanda eserin daha önce bahsedilen konu olarak bir aile romanı ve zamansal olarak da geleneksel romana özgü kronolojik bir anlatıya sahip olmasının ipuçlarını vermektedir. Romana ismini veren ve aynı zamanda başkarakterleri olan Cevdet Bey, karmaşık olmayan hayat felsefesine sahip ve beklentilerini orta halli bir tüccarın başarısıyla kısıtlı tutan sade bir karakterdir. Cevdet Bey'in bu tutumunu, kendisi gibi bir tüccar olan ancak hayat görüşleri farklı olan arkadaşı Fuat Bey'le aralarında geçen diyalogda şu şekilde görmek mümkündür:

Cevdet Bey: "Ben siyasetle hiç ilgilenmedim. Ben bir tüccar olarak siyasetin bana ne gibi bir yararı olacağını anlayamıyorum!" diye söylendi.

"Tamam, tamam bunları biliyorum! Beni dinle: Onların istediği hürriyet gelirse senin ne zararın olur?" Heyecanla, ama biraz da endişeyle, ekledi: "Hiç! Hiçbir zararın olmaz!"

"Ben siyasetin yararını göremiyorum!" diye tekrarladı Cevdet Bey.

"Peki, ne diyorsun? Bak, burada işler kötü. Burada hürriyet yok, devletin hali fena, her şey çürümüş, bunları biliyorsun değil mi? Haa bunları bildiğine göre... Bunları bildiğine göre sen de ilerlemeden, bizim biraz onlara, o Avrupa'dakilere benzememizden yana olmalısın! Ama bu, burada oturup şu züppelerle yemek yemek değil. Dansetmek, Fransızca konuşmak, şapka giymek hiç değil... Hürriyetten, serbestlikten yana olmak demektir... Ee, ne diyorsun?"

Cevdet Bey gülümsedi: "Ben bunlara bir tüccar olarak karışmamak gerektiğini söylüyorum!"

"Ah! Ah, seni hesapçı tüccar seni! Ne katısın! Anlıyorsun, ama anlamamazlıktan geliyorsun. Peki Cevdet, senin için bütün bir hayat, kazanmak ve bir aile kurmak mı?"

Cevdet Bey kuracağı aileyi hatırlayarak bir daha gülümsedi:

"Bu az şey değil ki!" dedi (Pamuk, 2018:41-2).

Osmanlı Devletinin ve Sultan Abdülhamit'in son dönemleri olması hasebiyle, Cevdet Bey'e göre daha radikal ve keskin bir ittihattı olan Fuat Bey, yukarıda geçen diyalogda sorduğu sorularla Cevdet Bey'i sıkıştırmaktadır. Cevdet Bey ise verdiği yanıtlarda siyaset ya da devlet yönetimi gibi karmaşık konulardan uzak durarak, tek gayesinin mutlu bir aile kurup başarılı bir iş hayatı sürdürmek olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu duruma bağlı olarak birinci bölümün konusunu/temasını hayatta

başarılı olmak için belirli bir hedefe yönelmenin ve zorluklara rağmen bu hedeften şaşmamanın önemi olarak tespit etmek mümkündür.

Cevdet Bey ve Oğulları'nın ikinci bölümünün başlarında Cevdet Bey'i ailesini çoktan kurmuş ve iki erkek ve bir kız evlada sahip "taşlarını yerine oturtmuş, ticaretini sağlama bağlamış ve birtakım sağlık sorunlarından mustarip, sıradan bir orta yaşlı insan olarak gözlemleriz" (Kınalı, 2010:220). Daha sonraki süreçte ise Cevdet Bey yaşlanarak işini oğullarına devreder ve vaktini gündelik ev hayatıyla geçirir. Bir ara 'Yarım Asırlık Ticaret Hayatım' isimli bir kitap çalışması yapmaya koyulsa da, Cevdet Bey bunu başaramayacağını anlar ve bu işten vazgeçer. Olay örgüsü yönünden, *Cevdet Bey ve Oğulları*'nın bu ikinci bölümünde, *Deniz Feneri*'nin ikinci bölümünde Ramsay ailesinin fertlerinin başlarına gelen olayların kısaca parantez içinde verilmesi gibi, karakterlerin başından geçen olaylar belirli bir zaman kavramı çerçevesinde kısa bilgi şeklinde verilmektedir:

Her şeyin tarihini biliyorum. Evi 1905'te aldım. Evlendim, Abdülhamit'e bomba atmışlardı. Sonra Meşrutiyet iyi oldu. Yan bahçeyi de salın aldım. Harpte şeker ticaretinden kazandığım parayla bütün her şeye çekidüzen verdim. Şirket büyüdü. Osman evlenmek isteyince üst kata çıktık. Cumhuriyetten dört yıl sonra... Sonra torunlar geldi. Şimdi içine kömür atılan sobayı altı yıl önce aldık. Her şeyin tarihini biliyorum, çünkü ben yaptım (Pamuk, 2018:101).

Cevdet Bey'in yukarıda bir monolog şeklinde ifade ettiği olaylar dizisi, onun hayatının son otuz yılını kapsamaktadır. Ancak, her ne kadar aradaki yıllar, *Deniz Feneri*'nin ikinci bölümünde olduğu gibi anlatılmadan geçilmiş olsa da, olayların bir bütünün parçaları kapsamında kronolojik bir zaman takvimi dâhilinde meydana geldiği okura hissettirilmektedir. Dönem olarak Osmanlı'nın son zamanlarından Cumhuriyetin ilk yıllarına geçilmiştir. Yine eserin bu kronolojik zaman dilimine bağlı olay örgüsü çerçevesinde ikinci bölümün ortalarına doğru Cevdet Bey vefat eder:

Cevdet de nefes alamıyordu. "Nefes almalıyım!" diye düşündü. Birden ilâcı hatırladı. Sonra merdivenleri çıkan ayak seslerini duydu. "Çayım geliyor... Uyusaydım... Nefes... Nefes? Bu bir kriz... Geçtikleri sonra bana kızacaklar... Yatakta yatarım. Uyurum. Uyurum..." Atlatılmış kalp krizinden sonra yatakta nasıl yatacağını, çevresini herkesin nasıl saracağını düşünüyordu ki birden, sanki sandalye havalandı ve masa yüzüne yaklaştı. Kafasını masaya vurduğunu, bunun kötü olduğunu, nefes alamadığını, yorganın içindeymiş gibi tıkandığını anladı (Pamuk, 2018:193-4).

Belirtildiği üzere *Deniz Feneri*'nde olayların direkt olarak anlatılmadığı ancak parantez içinde bilgi şeklinde verilmesine benzer şekilde *Cevdet Bey ve Oğulları*'nın bu ikinci bölümünde, Cevdet Bey'in ölümü yukarıdaki gibi sadece ima yoluyla verilmektedir. Cevdet Bey'in ölüm hadisesinin akabinde yer alan 'Cenaze' adlı bölümde ise, Cevdet Bey'in nasıl öldüğünden söz edilmeden cenaze töreni hazırlıklarından bahsedilir. Cevdet Bey'in vefatından sonra, romanın ikinci bölümü ailenin ikinci neslini temsil eden oğullar Osman ve Refik'in üzerine odaklanır. Ailenin büyük oğlu Osman babasının ölümü üzerine şirketin ve dolayısıyla işlerin başına geçer. Mühendis olan Refik ise bir süre daha ağabeyiyle babadan kalma iş yerine devam etse de, baba mesleğine karşı bir yabancılaşma ve kayıtsızlık süreci sonrasında memleket sorunları üzerine bir kitap yazma gayesiyle yazarlığa ve daha sonraki zaman diliminde ise bir yayın evi kurma işine soyunur. Cevdet Bey vefat ettikten sonra, *Deniz Feneri*'nde Mrs. Ramsay'in yokluğunda ikinci bölümünün Lily Briscoe'nun izlenimleri aracılığıyla aktarıldığı gibi, romanın bu ikinci bölümü ağırlıklı olarak oğlan kardeşlerin ve Refik'in arkadaşları Ömer ve Muhittin'in bakış açılarından aktarılmaktadır. Eserin birinci bölümünde olduğu gibi, bu ikinci bölümde yer alan diyaloglar, monologlar ve aile hayatıyla ilgili ufak ayrıntılar aracılığıyla okurun ikinci bölümde ortaya çıkan yeni karakterler hakkında açık bir fikre sahip olması sağlanır. Bölümün sonunda büyük oğul Osman, aile şirketini yürütmeyi başarmakla birlikte kardeşi Refik, hayatta sürekli bir arayışın içinde olmasına rağmen sonunda istediği başarıyı elde edemez, iyi bir yazar ve yayın evi

sahibi olmaz. Böylece konu/tema olarak, bu bölümde hayatta mutlu olabilmek için beklentileri kısıtlı tutmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Cevdet Bey ve Oğulları'nın üçüncü ve son bölümünde ise Işıkcı ailesinin üçüncü kuşağını temsil eden Refik'in oğlu ve Cevdet Bey'in torunu ressam Ahmet'in öyküsü ele alınır. Bu bölümde hakim bakış açısı Ahmet'inkidir ve genellikle olaylar Ahmet'in kendi ağzından aktarılır. Böylece okur diğer iki bölümde olduğu gibi bu bölümde de karakterleri kendi bakış açısından tanıma fırsatı bulur. Zaman olarak, *Deniz Feneri*'nde aradan on yıl geçtiği ve aradaki yıllarda ne olduğu anlatılmadığı gibi, burada da dede Cevdet Bey'inkinden çok zaman ve baba Refik'in ölümünden beş yıl geçmiş olmasına rağmen o zamana kadar meydana gelen olaylardan bahsedilmez. Sadece, bu anlatılmadan geçen olaylar bir önceki bölümde olduğu gibi paragraf aralarında kısa bilgi şeklinde verilir:

Ahmet uyanır uyanmaz saatine baktı: Yarım. "Gece beşte yatmıştım. Yedi buçuk saat eder!" diye düşündü. "Fazla bile bu kadar uyku!" Aceleyle yataktan kalktı, pijamalarını çıkardı, esnedi. Elbiselerini giyerken: "Gene kapıyı açık unutmuşum!" diye düşündü. Oda gene beziryağı ve gaz kokuyordu. Bir yerde beziryağının kanser yaptığını okumuştur. Beş yıl önce babası kanserden öleli beri böyle şeylere dikkat ediyordu. Elbiselerini giyerken, "Bir yere yazayım da yatarken kapıyı kapamayı unutmayayım!" diye düşündü (Pamuk, 2018:509).

Cevdet Bey ve Oğulları'nın bu son bölümünde, zaman dilimi olarak 1970'lere gelinmiştir. Konu olarak önceki diğer iki bölümde olduğu gibi gündelik aile meseleleri ayrıntılarıyla konu edilmektedir. Ayrıca, bazı sosyal olaylardan bahsedilmekle birlikte daha çok ressam Ahmet'in Nişantaşı'ndaki aile konağının apartmana çevrilmiş çatı katında sürdürdüğü münzevi bireysel hayatı ön plandadır:

Ahmet birden mutfağın öteki kapısını bütün gücüyle çekti, gürültüyle öksürdü, onlara toparlanmaları için vakit tanıdı ve içeri girdi. Hafif bir ölke duyuyor, bunu da duymaması gerektiğini düşünüyordu.

Hemşire sigarayı işaret ederek: "Sinirlerine iyi gelir!" dedi.

Ahmet: "Dokunmaz mı?" dedi. "Nasıl babaannem?"

"Dünden iyi!" dedi hemşire.

"Ahmet Bey, size bir şey yapayım mı?" dedi Yılmaz. Sonra Nigân Hanım'ın hâlâ sigarayı muncıkladığını görerek güldü. "Ah, ne kötü, ne kötü, yazık, yazık!" dedi. "Ahmet Bey şimdi gülüyorsunuz, ama bakmayın! Üzüntüden ne yaptığımızı biliyor muyum? İçim nasıl bir bilerseniz! Size ne yapayım? Yumurta haşlayayım mı? Kuru köfte var..."

Ahmet: "Evet, yumurta yap. Yoğurt koy tepsiyeye. Ne varsa işte getiriver!" dedi ve babaannesinin karşısına oturdu (Pamuk, 2018:513).

Yukarıda, torun ressam Ahmet'in babaannesini Emine Hanımın sağlığıyla ilgilenen hemşireyle ve evin aşçısı konumunda bulunan Yılmaz'la, önceki diğer iki bölümde olduğu gibi, gündelik hayatın sıradan ve pek öneme sahip olmayan detayları üzerine girdiği diyaloglar dikkat çekmektedir. Böylece görüldüğü üzere *Cevdet Bey ve Oğulları*'nın bu son bölümü de, önceki iki bölümde olduğu gibi, sıradan ve yalın karakterler olarak resmedilmiş aile fertlerinin yaşamış oldukları sıradan gündelik hayatın detaylarıyla şekillenmektedir. Son olarak bu bölümde konu/tema olarak, modern toplumun kişileri yalnızlaştırarak gündelik hayatın sıradan olaylarının içine hapsettiği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada her ikisi de otobiyografik roman olan Virginia Woolf'un *Deniz Feneri* (1927) ve Orhan Pamuk'un *Cevdet Bey ve Oğulları* (1982) isimli eserleri oluşturulma yapıları doğrultusunda ele alınmış ve romanların tespit edilen bu yapısal özelliklerinin onlara konu/tema, karakter ve olay örgüsü

yönünden katkıları irdelenmiştir. Çalışmada karşılaştırmalı yapısal bir metot izlenmiştir. Bu yöntem doğrultusunda, yayımlanma yılı daha önce olduğu için önce Virginia Woolf'un *Deniz Feneri* ve daha sonra Orhan Pamuk'un *Cevdet Bey ve Oğulları* isimli eseri değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ancak belirtildiği üzere çalışmada karşılaştırmalı bir metot takip edildiği ve *Deniz Feneri* daha önce ele alındığı için *Cevdet Bey ve Oğulları* romanının değerlendirilmesi sırasında *Deniz Feneri*'ne de yer yer göndermeler yapılmıştır. Bu son bölümde ise her iki eserin benzer ve farklı oluşturulma yapıları kıyaslanarak yeni analitik sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Değerlendirmeye romanların ortak genel özelliklerinin ortaya konmasıyla başlamak gerekirse, her iki eser de konu olarak aile romanı kategorisine girmektedir. *Deniz Feneri*'nde Ramsay ailesi, *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda ise Işıkçı ailesi konu edinilmektedir. Her iki eserde de ele alınan aileler büyüktür ve eserlerde değişik zaman dilimlerinde ve nesillerinde aile fertlerinin başından geçen sıradan gündelik yaşantıları konu edilmektedir. Yalnız eserlerde bu sıradan insanların sıradan hikâyelerinin ifade edilme tarzı, romanların edebi türlerine göre şekillenmektedir. Örneğin *Deniz Feneri* modernist bir roman olduğu için olaydan ziyade kişilerin duygu ve izlenimlerine ağırlık verilmiştir. Bunun için Woolf, bu eserinde bizzat kendisinin modernist romana katkı olarak sunduğu bilinç akışı ve iç monolog yöntemlerinden faydalanmıştır. *Deniz Feneri*'ne göre daha çok geleneksel roman özellikleri taşıyan *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda ise olayların aktarımında kişiler arası diyaloglar ve şahısların açık olarak düşüncelerini ifade ettikleri monologlar kullanılmaktadır. Adı geçen bu romanların tür olarak başka bir benzerliği de her iki eserin otobiyografik olmasıdır. Özellikle *Deniz Feneri*, Woolf'un çocukluğunun geçtiği deniz kenarındaki yazlık evlerindeki kişilere, mekâna ve hatıralarına bağlıdır. Woolf'unki gibi direkt olarak çocukluk yaşantısını yansıtmasa da Pamuk, *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda kendi geçmiş anlarından, tanıdıklarından ve yaşadığı mekânlardan pek çok iz olduğunu belirtmektedir.

Çalışmaya konu edilen eserlerin oluşturulma yapılarına bakıldığında ise, yine farklılıklardan ziyade benzerlikler dikkat çekmektedir. Örneğin her iki roman da üç bölümden oluşmaktadır. Her iki romanın birinci bölümlerinde olaylar ve durumlar romanların başkarakterlerinin bakış açılarından okura sunulmaktadır. *Deniz Feneri*'nde Ramsay ailesinin uzaktan ışığını gördükleri deniz fenerine, ailenin planlamasına ve evin en küçük oğlu James'in çok istemesine rağmen gidememeleri Mrs. Ramsay'in izlenimleri aracılığıyla aktarılırken, *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda ise Cevdet Bey'in ticaret hayatını geliştirmesi ve mutlu bir aile kurabilmek için evlilik yolunda adım atması yine Cevdet Bey'in bakış açısından aktarılır. Her iki eserin birinci bölümlerinde dikkat çeken başka bir benzer nokta, her iki bölümün zaman dilimi olarak başkarakterlerin sadece bir günlerini ele almasıdır. Romanların ikinci bölümlerinde, yine benzer şekilde, her iki başkarakter ağırlığını yitirir. *Deniz Feneri*'nin ikinci bölümünün tamamı, birinci bölümde ressam olarak tanıtılan, Lily Briscoe'nun izlenimlerinden aktarılırken Mrs. Ramsay'in vefat etmesi ise sadece parantez içinde kısa bir bilgi şeklinde verilir. *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda ise ikinci bölümün ortalarına doğru Cevdet Bey vefat edince, bölüm ailenin ikinci neslini temsil eden oğullar Osman ve Refik'in bakış açılarından aktarılır. Her iki romanın üçüncü bölümüne gelindiğinde, *Deniz Feneri*'nde aradan on yıl geçmesine ve Mrs. Ramsay'in hayatta olmamasına rağmen Mr. Ramsay, oğul James ve kız evlat Cam'in deniz fenerine ziyarete gitmeleri Mr. Ramsay'in bakış açısından aktarılır. Ayrıca romanın başından beri resmini tamamlayamayan Lily Briscoe'nun nihayet resmini tamamlayabilmesi bölümün olay örgüsü yönünden dikkat çeken önemli unsurlarından birisidir. *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda ise zaman ilerlemiş ve yetmişli yılların Türkiye'sine gelinmiştir. Olay örgüsü ve karakterler sıradan olup bu son bölüm ailenin üçüncü neslini temsil eden Refik'in oğlu ressam Ahmet'in bakış açısından aktarılır. Buradaki değerlendirmede son olarak, her iki eserin bu üçlü oluşturulma yapısının romanlara tema/konu olarak etki ve katkılarına

bakılacak olunursa, *Deniz Feneri*'nde romanın bölümlerinin deniz fenerinin çalışma prensibi gibi uzun, kısa ve son olarak yine uzun bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda modernist roman özelliği olarak romanın simgeselliğinin yapısına da yansıdığı bir göstergesidir. Ayrıca Mrs. Ramsay deniz feneri gibi etrafındaki herkesin hayatını bir şekilde aydınlatmaktadır. *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda ise hayatta başarılı ve mutlu olmak için seçilen hedeften ayrılmamak gerektiği ve özellikle bireyselliğin ön plana çıktığı modern zamanlarda ise hem hayattan beklentileri hem de yaşam çevresini sınırlı tutmanın gerekliliği konu/tema olarak işlendiği ortaya çıkmaktadır.

Son olarak adı geçen eserlerin oluşturulma yapılarının eserlerin konu/tema, karakter ve olay örgüsü yönünden katkıları ve etkileri bütüncül bir değerlendirmeye tabii tutulduğunda, romanların bu benzer üçlü yapısının başkarakterlerin kendilerine koydukları hedefe ulaşip ulaşmadıklarını ya da bu hedefleri tutturmada ne kadar başarılı olup olmadıkları hususunu da aydınlattığı ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, *Deniz Feneri*'nde Mrs. Ramsay'in öncelikli hedefi, etrafındaki kişileri de içine alarak küçük oğlu James'i mutlu etmektir. Romanın yapısal gelişimine bakıldığında, Mrs. Ramsay bunu birinci bölümde kendisi çok istemesine ve gerçekleştirememesine rağmen, on yıl sonra geçen üçüncü bölümde deniz fenerine bu seyahatin gerçekleştiğini görüyoruz. Benzer şekilde *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda da birinci bölümde Cevdet Bey'in kendisine hedeflediği başarılı bir ticaret kariyerine ek olarak mutlu, huzurlu bir aile ortamına romanın ikinci bölümünde eriştiği görülmektedir. Ayrıca romanın üçüncü bölümünde torun ressam Ahmet hem babası Refik'in hem de büyükbabası Cevdet Bey'in ideallerini gerçekleştirme niyetinde olduğu görülmektedir. Böylece hem *Deniz Feneri*'nde hem de *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda farklı anlatıcıların rol aldığı üçlü bölüm yapısının adı geçen eserlere sadece konu/tema, karakter ve olay örgüsü yönünden katkı sağlamadığı, aynı zamanda başkarakterlere hayattaki ideallerine ulaşma yolunda kademeli ve dolaylı bir olanak sağladığı ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (2015). *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili-Teori ve Uygulama*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Crane, R. S. (2010). *Yapı Kavramı (The Concept of Plot)*. İçinde *Roman Teorisi*, Philip Stevick. Çev. Sevim Kantarcıoğlu. Ankara: Akçağ.
- Ecevit, Y. (2008). *Orhan Pamuk'u Okumak: Kafası Karışmış Okur ve Modern Roman*. İstanbul: İletişim.
- Fernald, A. E. (2015). *To the Lighthouse in the Context of Virginia Woolf's Diaries and Life*. İçinde *The Cambridge Companion to To the Lighthouse*, Hazırlayan: Allison Pease. New York: Cambridge.
- Freidman, N. (2010). *Romanda Yapı Şekilleri (Forms of the Plot)*. İçinde *Roman Teorisi*, Philip Stevick. Çev. Sevim Kantarcıoğlu. Ankara: Akçağ.
- Köroğlu, E. (2008). *Başlangıç: Cevdet Bey ve Oğulları'nda Niyet ve Yöntem*. İçinde *Orhan Pamuk'un Edebi Dünyası*, Hazırlayanlar: Nüket Esen-Engin Kılıç. İstanbul: İletişim.
- Kınalı, F. (2010). *Edebiyatımızda Ticaret ve Tacirler*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Moran, B. (2008). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim.
- Pamuk, O. (1999). *Öteki Renkler*. İstanbul: İletişim.
- Pamuk, O. (2018). *Cevdet Bey ve Oğulları*. İstanbul: YKY.
- Stevick, P. (2010). *Roman Teorisi*. Çev. Sevim Kantarcıoğlu. Ankara: Akçağ.
- Trotter, D. (2005). *The modernist novel*. İçinde *The Cambridge Companion to Modernism*, Hazırlayan: Michael Levenson. Cambridge: Cambridge University Press.

Turan, Y. Z. (2016). Modernist Roman Olarak As I Lay Dying & Sessiz Ev. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*.

Urgan, M. (2014). *Virginia Woolf: İnceleme*. İstanbul: YKY.

Woolf, V. (2013). *Deniz Feneri*. İstanbul: İletişim.

<https://www.iletisim.com.tr/kisi/orhan-pamuk/4896>